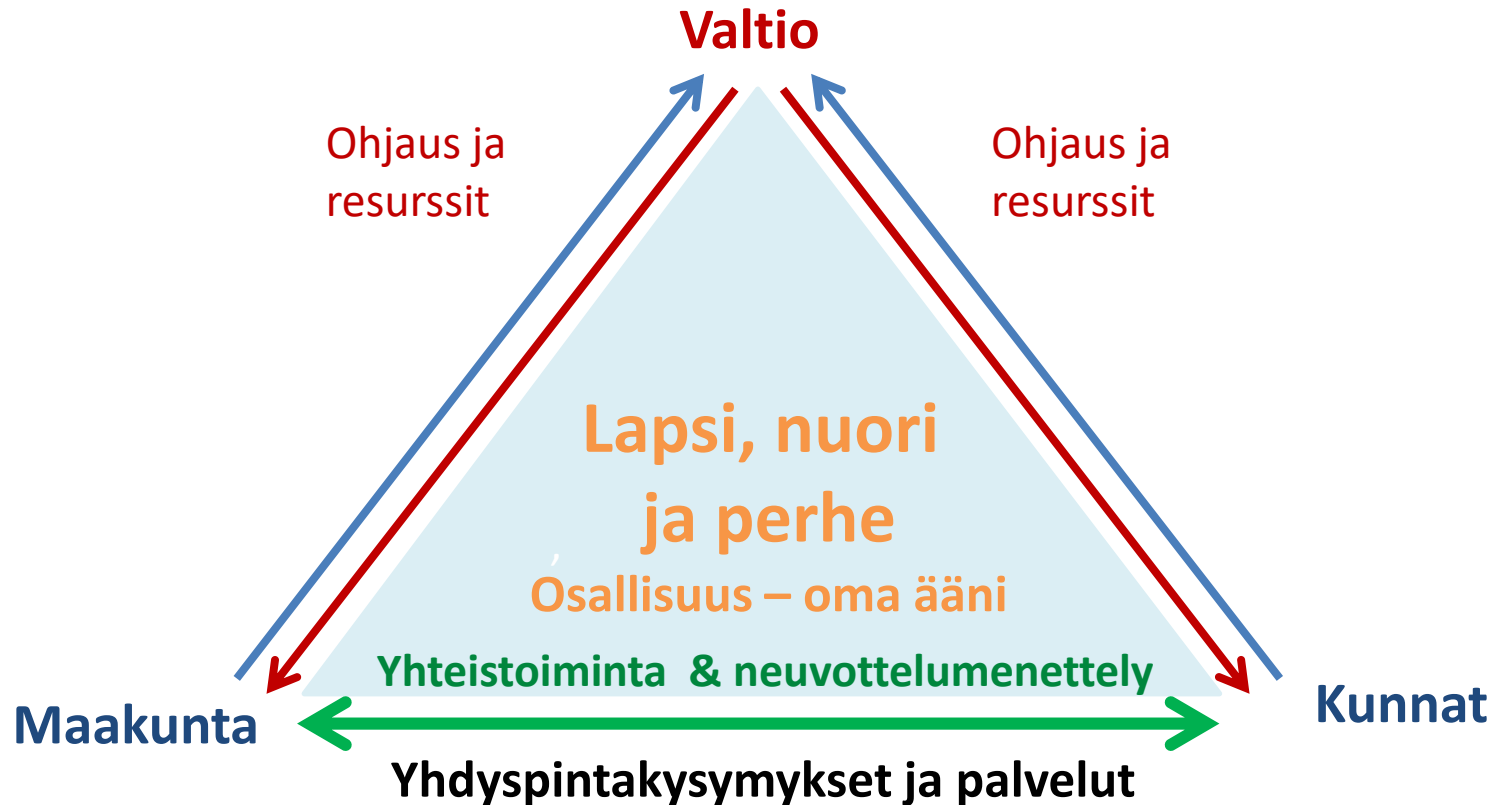


# Yhdyspinnat lasten, nuorten ja perheiden palveluissa uudistuvassa toimintaympäristössä

Katsaus selvitystyöhön

17.1.2018

# Maakuntaudistuksen kokonaisuus – asukkaat keskiössä



# Tavoite ja lähtökohdat

## Selvitystyön tavoitteena on

- turvata oikea-aikainen ja tarpeenmukainen tuki lapsen, nuoren ja perheen erilaisiin tarpeisiin myös kunta-, sote- ja maakuntauudistusten myötä muuttuvassa toimintaympäristössä.

## Selvitystyön lähtökohtana on

- Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa tehty kehittämistyö ja sen hankesuunnitelman toimeenpano (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:29)
- Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma (LAPE): lasten, nuorten ja perheiden palveluita yhteen sovitetaan asiakaslähtöisiksi kokonaisuuksiksi, jotka luovat asiakaslähtöistä siltaa yli tulevan maakunta-uusi kunta -yhdyspinnan.

# Sosiaali- ja terveysministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön asettamat selvityshenkilöt

- **Olli-Pekka Heinonen**, Opetushallituksen pääjohtaja, pj.
- **Anna-Kaisa Ikonen**, Työelämäprofessori, Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulu
- **Matti Kaivosoja**, Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveyspalvelukuntayhtymän perheiden palveluiden toimialuejohtaja
- **Timo Reina**, Suomen Kuntaliiton varatoimitusjohtaja

Selvityshenkilöiden toimikausi on 8.6.2017 - 31.12.2017

# Selvityshenkilöiden tukena

**Taustaryhmä** edistää ja tukea selvityshenkilöiden työtä.

- **Maria Kaisa Aula**, hankejohtaja (STM), pj.
- **Jari Gustafsson** , kansliapäällikkö (TEM)
- **Anita Lehikoinen**, kansliapäällikkö (OKM)
- **Päivi Sillanaukee**, kansliapäällikkö (STM)
- **Terhi Päivärinta**, johtaja, Suomen Kuntaliitto

# Selvityshenkilöiden tukena sihteeristö

Sihteerit tukevat selvityshenkilöiden työtä tuottamalla tarvittavat selvitykset

- **Marja-Leena Perälä**, THL (johtamisen asiantuntemus), pj.
- **Sari Haavisto**, TEM (maahanmuuttaja- ja kotoutuspalvelut)
- **Pälvi Kaukonen**, STM (muut erityispalvelut) ja
- **Jarkko Lahtinen**, Kuntaliitto (varhaiskasvatus),
- **Ulla Laine**, OPH (perusopetus),
- **Marjo Malja**, STM (lastensuojelu),
- **Merja Niemi**, OKM (aluekehittäminen sekä maakunta- ja sote-uudistus)
- **Marjaana Pelkonen**, STM (matalan kynnyksen lapsi- ja perhepalvelut, perhekeskus),
- **Janne Savolainen**, TEM (Nuorisotakuu),
  
- Sihteeristöä voidaan tarvittaessa täydentää asiakkohtaisesti (mm. **lakiosaaminen**)

# Selvitystyön sisältö

Tehtävänä on

## 1. tunnistaa yhdyspinnat lasten ja nuorten palveluiden kokonaisuudessa

- sivistys- ja opetustoimen ja koulutuksen järjestäjien sekä sote-palveluiden sekä tarpeellisilta osin työvoima- ja kotouttamispalveluiden yhdyspintoja uudessa toimintaympäristössä lasten, nuorten ja perheiden palveluissa.

## 2. tehdä ehdotuksia

- millaista maakuntien ja kuntien uuden toimintakulttuurin tukea tarvitaan yhdyspintojen osalta lapsi-, nuori- ja perhelähtöisen palvelun ja tuen varmistamiseksi
- verkostoivan ja yhteen sovittavan johtamisen malleista
- mahdollisista muutostarpeista toimintakulttuurissa, joilla varmistetaan lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kokonaisuuden ohjaaminen ja toimivuus

# Tuotokset ja ehdotusten hyödyntäminen

- **Väliraportissa** kuvataan työskentelytapa, tunnistetut yhdyspinnat sekä niiden keskeiset haasteet (syyskuun loppuun 2017 mennessä)
  - Esittely LAPEn ohjausryhmälle 12.10.2017
- **Loppuraportissa** esitellään toimenpide-ehdotukset
  - Luovutetaan sosiaali- ja terveysministeriölle ja opetus- ja kulttuuriministeriölle 31.12.2017 mennessä
- **Ehdotusten hyödyntäminen**
  - LAPE muutosohjelma vie osaltaan ehdotuksia eteenpäin vuoden 2018 aikana.
  - Ehdotuksia yhdistetään myös
    - sote-valmisteluun sekä
    - maakuntahallintoon joko lainsäädännön, kunnan ja maakunnan ohjausjärjestelmien tai yhteisen valmistelun kautta.



# Selvityshenkilöt hakivat tietoa eri tavoin

## Kuulemiset

- Selvityshenkilöiden taustaryhmä
- Maakuntien ja sote-muutosjohtajat
- Sivistystoimenjohtajien verkosto
- Valtiovarainministeriön asiantuntijat:
  - tiedonkulku, rahoitus, ohjaus, kokonaisvaltainen suunnittelu
- Johtamisen / verkostojohtamisen asiantuntijat
- Lapsiasiavaltuutettu
- Järjestöjen edustajat

## Kyselyt

- Lape-päivien osallistujat 21.9. (n=69)
- Maakunta- ja sote-muutosjohtajat (vastasi 14 maakuntaa)
- Hyödynnettiin Kuntaliiton selvityksiä
  - sote- ja maakuntien muutosjohtajat
  - kuntien sivistystoimen johtajat

## Fokusryhmä ja raadit

- Lape-projektipäälliköt ja muutosjohtajat: fokusryhmä
- Vanhempain raati
- Lasten Parlamentti

## Esitykset

- LAPE-päivillä ja –konferenssissa
- Ohjaamoiden projektipäällikköpäivillä

# Yhdyspintoja lasten, nuorten ja perheiden palveluissa tarkastellaan monella tasolla

## 1. Lapsi, nuori ja perhe

- Koti, varhaiskasvatus, koulu, opiskelu, vapaa-ajan toiminta

## 2. Palvelut - kokonaisuudet

- kokoavat palvelut yhteen helposti saataviksi
  - Perhekeskustoimintamalli
  - Kouluun ja oppilaitokseen kiinnittyvät hyvinvointipalvelut - Opiskeluhoolto
  - Ohjaamopalvelut
  - Erityistason ja vaativien palvelujen kokonaisuus

## 3. Palvelujen järjestäminen ja tuottaminen

- Kunta
- Maakunta

## 5. Ohjaus

- Valtioneuvosto, ministeriöt ja niiden alaiset laitokset

## 6 Kaikilla tasoilla

- Tietotuotanto
- Johtaminen
- Osaamisen johtaminen

# Maakunnallisen perhekeskuksen palveluverkosto

Erityispalvelujen tuki, konsultaatiot  
ja jalkautuvat palvelut



**Maakunta**

**Lapsiperheiden  
sosiaalipalvelut**

mm. kotipalvelu, perhetyö,  
kasvatus- ja perheneuvonta  
lapsiperheiden sosiaalityö,  
perheoikeudelliset  
palvelut

**Lapsiperheiden  
terveyspalvelut**

mm. äitiys- ja lastenneuvolat,  
lääkäri- ja psykologipalvelut,  
fysio-, puhe- ja toimintaterapia

**Kohtaamispaikat**



**Kunnat**

Järjestöjen ja  
seurakuntien  
toiminta ja palvelut

Varhaiskasvatus, koulu  
ja muu kuntien  
terveyttä ja hyvinvointia  
edistävää toiminta

Sähköiset palvelut

# Perhekeskustoimintamallin yhdyspinnat

## Keskeiset yhdyspinnat muodostuvat

- sote-palvelujen ja varhaiskasvatuksen sekä koulun ja opiskeluhuoltopalvelujen
- sote-palvelujen, järjestöjen ja seurakuntien palveluiden sekä
- varhaiskasvatuksen sekä järjestöjen ja seurakuntien välille

## Kun lapsen ja perheen ongelmat pieniä tai niitä ei ole, yhdyspinta muodostuu

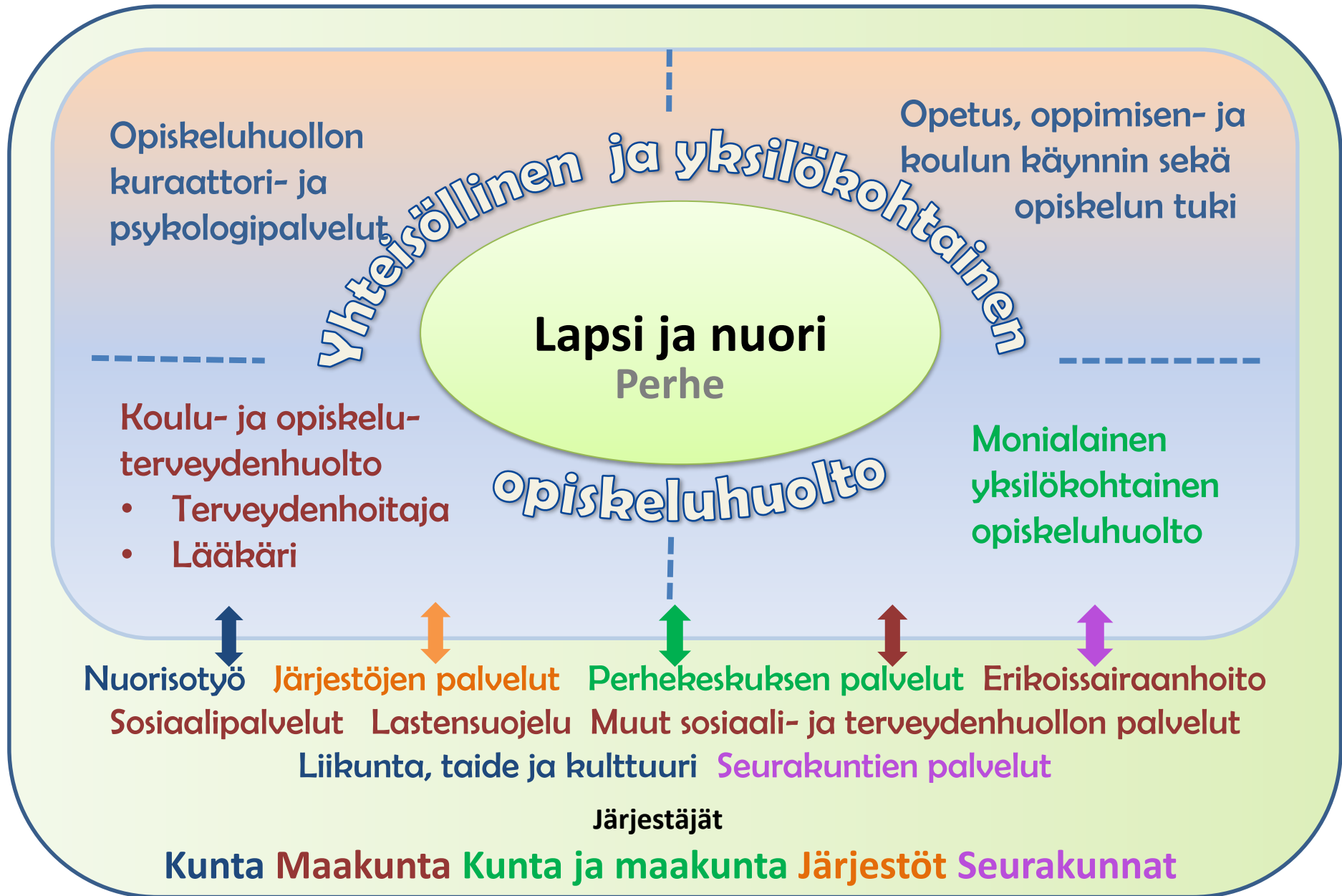
- varhaiskasvatuksen ja neuvolapalvelujen, varhaiskasvatuksen ja sosiaalipalvelujen sekä varhaiskasvatuksen ja terapiapalvelujen välille
- kohtaamispaikkojen toimintoihin (järjestöt ja vapaaehtoistyön koordinointi)

## Kun lapsella ja perheellä on ongelmia, yhdyspintoja on useampia ja ne ovat monimuotoisempia. Kyseeseen tulevat varhaiskasvatus sekä

- sosiaalipalvelut (kotipalvelu, perhetyö, perheneuvonta, sosiaalityö jne), perustason terveystalvelut (psykologi, terapiapalvelut, lääkäri) ja/tai erityistason palvelut (lastenpsykiatria, pediatria ym., lastensuojelu)
- vanhempien tarvitsemat palvelut: mm. päihde- ja mielenterveyspalvelut
- järjestöjen palvelut (varhainen tai intensiivinen tuki); Kela

Jos perhekeskustoimintamalli laajenee kattamaan nuoret, tulee yhdyspintoja lisää

# Kouluun /oppilaitoksiin liittyvät hyvinvointipalvelut



# Kouluun kiinnittyvät hyvinvointipalvelut ja tuki

## Opiskeluhoolto: Riskit ja haasteet 1

- Opiskeluhoitopalvelujen kokonaisuuden sisälle syntyy yhdyspinta, joka rikkoo sote-integraation.
  - Koulu- ja toisen asteen opiskeluterveydenhuollon järjestää jatkossa maakunta, opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalvelut kunta
    - ➔ Riskinä opiskeluhoitopalvelujen sisäisen yhteistyön heikentyminen
  - Kuraattorien ja psykologien rooli hoitoketjuissa ja yhteistyössä entistä epäselvempi (esim. mielenterveyspulmien tunnistaminen, tuki ja hoitoonohjaus sekä jatkoseuranta kouluissa ja oppilaitoksissa)
    - ➔ Riskinä osaoptimointi eli varhaisen tuen työn ja sen kustannusten siirtyminen enenevästi koulu- ja opiskeluterveydenhooltoon (soteen) sekä erityistason ja kuraattori- ja psykologipalvelujen yhteistyön heikkeneminen
- Yhteistyö maakunnan järjestämiin sote-palveluihin edellyttää yhteistyöstä, käytänteistä ja resursseista sopimista.
- Yhteisöllisen ja yksilökohtaisen opiskeluhoillon ohjauksen, tuen ja täydennyskoulutuksen järjestämisestä sovittava.

# Kouluun kiinnittyvät hyvinvointipalvelut ja tuki

## Opiskeluhoolto: Riskit ja haasteet 2

- Sote-tietojärjestelmien ja kuntiin jäävien opiskeluhoollon kuraattori- ja psykologipalveluiden asiakirjajärjestelmien /asiakasrekistereiden yhteensopivuus?
- Eri ammattikuntien yhteistyön ja tiedonvaihdon turvaaminen palveluiden järjestämistavasta riippumatta
- Opiskeluhoitopalvelujen tulee muodostaa lapsen/nuoren ja perheiden näkökulmasta yksi toiminnallinen kokonaisuus – millä mekanismeilla tästä huolehditaan?
- Ammatillisen koulutuksen reformi: merkittävä osa opiskelusta tapahtuu työpaikoilla ja opiskelijalla on useita yhteisöjä. Miten palvelut järjestetään?
- Maakunta on velvoitettu järjestämään tasavertaiset koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut ja muut sote-palvelut alueensa asukkaille.
  - Miten tämä toteutetaan, kun kuntien kuraattori ja psykologiresurssit ja opiskeluhoollon toimintatavat vaihtelevat, jopa koulu/oppilaitoskohtaisesti?

# Ohjaamoiden yhdyspinnat tulevassa rakenteessa





# Erityis- ja vaativimmat palvelut

Erityistason ja vaativimpia palveluita tarvitaan, kun perustason palvelut eivät riitä lapsen ja nuoren terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitoon.

- **Erityistason palvelut ovat maakunnan alueella keskitettyjä, mutta osittain perustasolle jalkautuvia palveluita.**
  - Keskeistä erityistason sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen uudistamisessa on integroitujen mallien käyttöönotto, esimerkiksi jalkautuminen perhekeskuksiin.
  - Muita tavoitteita ovat yhtenäiset toimintamallit, voimavarojen taloudellinen käyttö, asiakkaiden osallisuuden lisääminen sekä toimivat yhdyspinnat ja siltatoiminnot.
- **Vaativinta erityisosaamista edellyttävät (tertiääritason) palvelut kootaan viidelle yhteistyöalueelle perustettaviin osaamis- ja tukikeskuksiin.**
  - Muita OT-keskusten tehtäviä ovat TKI-toiminta yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa (esim. yliopistot) sekä mahdollisesti palveluiden yhteistyöalueen tasoinen koordinointi

# Erityis- ja vaativimmat palvelut: Yhdyspinnat

- Sosiaali- ja terveyspalveluiden sisällä – horisontaaliset ja vertikaaliset integraatiopinnat
- SOTE-palvelut **SI-SOTE** ↔ Varhaiskasvatus, perusopetus ja toisen asteen koulutus; Valteri-koulu, sairaalakoulut, laituskoulut
- SOTE-palvelut ↔ Risen palvelut, poliisi, perheoikeudelliset palvelut  
↔ Yksityiset ja järjestöjen vaativat erityispalvelut  
↔ Erityistason vammaispalvelut  
↔ Maahanmuuttajalasten, -nuorten ja -perheiden erityispalvelut  
↔ Aikuisten palvelut, mielenterveys- ja päihdepalvelut
- Monien palveluiden tarve samanaikaisesti → moniulotteiset yhdyspinnat
- Erityis- tai vaativimman tason palveluissa olevan lapsen ja nuoren kohdalla tarvitaan toimiva yhdyspinta kaikkiin arkipäivän ja perustason palveluihin

# Maakunta–kunta: Haasteet yhdyspinnoissa 2

- **Suunnitelmien valmistelu- ja päätöksentekoprosessit maakunnissa ja kunnissa (vastuutahot ja yhteistyökäytännöt):**
  - hyvinvointikertomus (kunta/maakunta); maakunnan palvelulupaus, yhteistyösopimus, palvelustrategia, maakuntastrategia ja –ohjelma
  - yhteensovittaminen eri tasoilla ja toimissa
  - kytkös talousarvioihin ja -suunnitteluun eri organisaatioissa
  - toteutumisen arviointi kunta–maakunta –kokonaisuudessa
  - Riittääkö hyvinvointikertomukset vai tarvitaanko vahvempaa sopimista – ja kuka seuraa mitä siitä seuraa – mikä on hyte –kertomusten yhteys toimenpidesuunnitelmiin
- **Päätöksenteon synkronointi kun kokonaisuus muodostuu kuntien ja maakuntien järjestämistä palveluista**
  - Miten varmistetaan yhteinen valmistelu kuntien ja maakunnan välillä?
  - Päätöksentekorakenteet muuttuvat– hyvää toimintaa jo menossa – katoaako
- **Yhteistoiminnan rakenteistuminen kuntien kanssa, erityisesti sivistystoimen kanssa liittyen lasten, nuorten ja perheiden palveluihin**
  - Nyt osallistuminen uudistuksen kehittämistyöhön vähäistä

# Maakunta–kunta: Haasteet yhdyspinnoissa 3

- **Palvelukokonaisuuksien huomiointi maakunnan budjetoinnissa, voimavarojen kohdentamisessa ja seurannassa**
  - Miten otetaan huomioon lasten ja nuorten palvelujen kokonaisuus sekä mahdollisuus tarkastella kustannuksia erikseen edistäviä ja ehkäiseviä palveluja sekä korjaavia palveluja?
  - Miten toteutettaisiin maakunnallisesti “yksi johto – yksi budjetti” ?
  - Lapsibudjetointi tulisi olla kansallinen ja maakunnallinen
- **Tietojärjestelmät ja tietotuotanto:**
  - Asiakassuunnitelmien yhteinen tietoalusta – sama suunnitelma kaikille toimijoille
  - Vertailukelpoinen tietoperusta on edellytys yhdenvertaisille palveluille – Miten saadaan yhtenäiset käytännöt toiminnan seuraamiseksi ja tietotuotannolle kunnissa ja maakunnissa?
- **Kansalaisjärjestönäkökulma**
  - Järjestöjen resurssit – ja miten julkinen tukee ja mahdollistaa kansalaisjärjestötoimintaa
- **Valinnanvapauden toteutuksen vaikutukset**
- **Sopimuspolitiikkaan ja hankintatoimintaa liittyvät kysymykset**

Lasten, nuorten ja perheiden palvelut  
sote- ja maakuntauudistuksessa  
Kysely sote- ja maakunnan muutosjohtajille

Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen yhdyspinnat –  
selvityshenkilöt  
11/2017

# Kyselyn tarkoitus

- Miten lasten ja nuorten näkökulma ja palvelut ovat mukana **maakunnan palvelujen suunnittelussa**
- Millaisia **kokonaisuuksia maakunnissa** on muodostettu tai aiotaan muodostaa lasten, nuorten ja perheiden palveluihin?
- Miten edistetään lasten, nuorten ja perheiden palvelujen järjestämistä maakunnassa **kokonaisuutena** niin, että huomioidaan **sote-palvelujen lisäksi kuntien ja muidenkin** tahojen järjestämät palvelut?
- Millä keinon **palvelutarpeen ennakointia** varten saadaan tietoa palvelujen tarpeen ja kysynnän muutoksista?
- Millaisin **talousohjauksen keinoin** varmistetaan kuntien ja maakuntien järjestämien **palvelujen toiminnallinen kokonaisuus**, jossa painottuvat varhainen tuki ja ongelmien ennaltaehkäisy?

### 3. Keitä LNP palvelujen vastuuhenkilöitä tai muita lapsia, nuoria ja perheitä edustavia tahoja on mukana maakunnan ja soten suunnittelussa?

	Kyllä	Ei	Ei tietoa
Maakunnan Lapsiperheiden muutosohjelman (LAPE-ryhmän) vastuuhenkilöitä	13	0	0
Lasten, nuorten ja perheiden sote-palvelujen vastuuhenkilöitä	13	0	0
Kuntien sivistystoimen vastuuhenkilöitä	10	3	0
Lasten, nuorten ja perheiden palveluissa toimivia työntekijöitä	9	3	0
Lasten, nuorten ja perheiden edustajia	8	4	1
Ohjaamo- ja TE-toimiston työntekijöitä	9	2	1
Muita: Järjestöt, seurakunnat, yritykset	8	0	0

## 8. Mikä on maakunnan hallintomallin ja soten hallintorakenteen sekä LNP palvelujen sijoittamisen suunnittelun tilanne?

	Täysin valmis	Ei vielä valmis	Vasta aloitettu	Ei vielä aloitettu
Maakunnan hallintomalli	0	5	6	2
Soten hallintorakenne	2	5	4	2
Lasten, nuorten ja perheiden sote-palvelujen sijoittuminen sotessa	3	6	3	1

## 10. LNP palvelukokonaisuuden muodostamista on käsitelty maakunnan valmistelun ylimmässä/poliittisen tason ryhmässä, ohjausryhmässä tai vastaavassa

Kyllä	7
Ei vielä, mutta on tarkoitus	5
Ei tietoa	1



## 17. Onko maakunnassanne suunniteltu LNP palveluihin liittyvää kustannusten seuranta siten, että voidaan tarkastella...

	Kyllä	Ei, mutta on tarkoitus	Ei ole suunniteltu	Ei tietoa
...sote-kustannuksia <b>kokonaisuutena</b> ?	7	6	0	0
...erikseen <b>edistävien ja ehkäisevien sekä korjaavien</b> sote-palvelujen kustannuksia?	4	8	0	0
... <b>maakunnan</b> järjestämien palvelujen ja <b>kuntien</b> järjestämien palvelujen kustannuksia <b>yhteensä</b> (mukaan ei lasketa nuorisotyöttömyyden kuluja)?	2	9	1	0

## 26. Toimintakulttuurin uudistamisen haasteellisuus uudessa toimintaympäristössä

	Erit- tän	Mel- ko	Jokse enkin	Vä- hän	Ei lain- kaan
Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen	0	4	6	2	0
Keskinäisen luottamuksen vahvistaminen	1	3	5	3	0
Johtamisosaamisen uudistaminen	2	6	1	3	0
Henkilöstön ammatillisen osaamisen uudistaminen	0	3	6	3	0
Työ- ja toimintatapojen uudistaminen	1	6	4	1	0
Yhteistoiminta kuntien kesken	0	4	3	5	0
Yhteistoiminta palvelualojen kesken	0	3	8	1	0
LNP saaminen mukaan kehittämistyöhön	0	3	3	3	3
Henkilöstön saaminen mukaan kehittämistyöhön	0	2	4	4	2
Sivistystoimen asiantuntemus mukaan	0	4	4	2	2
Järjestöjen rooli terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä	0	2	1	5	4
Yhtenäisen tiedon välittäminen muutoksesta työntekijöille	0	4	8	0	0
Muutokseen liittyvän tiedon hallinta	2	5	5	0	0
Muu: resurssien ja valtakunn. muutoslinjausten niukkuus	1	1	0	0	0

# Lähtökohdat

- Tarvitsemme toimintakulttuurin syvällistä muutosta, joka mahdollistaa eri professioiden, viranomaisten ja hallinnontasojen lapsen, nuoren ja perheiden parhaaksi tekemän verkostomaisen yhteistyön.
- Sen syntyminen edellyttää lukuisia erilaisia, mutta yhdensuuntaisia, toimia.
- Yhtä ratkaisua yhdyspintahaasteeseen ei ole olemassa

# Selvityshenkilöiden ehdotukset

- Toimintaympäristön kuvaus
- Yhteiset lähtökohdat
- Tiedolla johtaminen & tiedon hyödyntäminen
- Osaaminen
- Johtaminen ja ohjaus
- Erityispalvelut
- Esimerkkejä hyvistä käytännöistä

KIITOS!